

zápisník 1959

časopis pro politiku a kulturu • květen-červen

O realismu a materialismu . . .

Strana 2

Snažíme se zastávat idealistický princip, neidealizujeme však skutečnost, jak to činí někteří ve svém posuzování novodobé historie našeho národa. Odmítáme krášlití mythem, to však ještě neznamená, že jsme materialisté.

“Historie učí, že ničeho není dosaženo jednou pro vždy. Žádné vítězství není konečné . . . to, co v době, kdy čin byl vykonán, se zdálo drobty, které padají pod stůl, může se vyvinout v novou sílu, která provede nový čin”. To jsou některé stěžejní myšlenky kapitoly o historii z Peroutkova *Demokratického manifestu* . . .

Strana 4

Hra o Němce . . .

Strana 7

byla Moskvou bohatě zaranžována do mnoha jednání. V prvním si získává přízeň Němců na západě i na východě předstíraným probouzením jejich národního sebevědomí, v druhém je jediným ručitelem bezpečnosti Polska a Československa před novým německým náparem, v dalším vybičovala propagační hysterii doma i mezi krajany tak, že sudetským strážákem je chce nahánět do náručí komunismu.

“Německá otázka” . . .

Strana 8

Náš první referát o knize Josefa Škvoreckého “Zbaběleci” vyvolal velký zájem mezi čtenáři. Z ukázek jeho výkladu událostí květnové revoluce je zřejmé, proč kniha zmizela z domácího trhu a v cizině je skutečným unikátem.

Květnová revoluce . . .

Strana 9

Nový český člověk . . .

Strana 13

je fejetonový popis lidí, které Praha poslala na newyorský veletrh.

Báseň “K domovu se dívej aněle” (str.2) je ze sbírky Klementa Bochořáka, která vyšla v Československém spisovateli roku 1958.

P o z n á m k y: *Temno roku 59 • Tři abstrakce • Setkání • Až za hrob • Jako z Čapkových Mloků • Noc ve vězení • Z dopisů*

O REALISMU A MATERIALISMU

K DOMOVU SE DÍVEJ, ANĐELE

Klement Bochořák

*Vy vzdálení,
jímž v srdci plamenem sálá
vidění dálek,
k vám patřím.
Snad toužíte po mně
jak po vás a vaši krajině já
na pahorcích za oceánem,
odkud za přelévání dějin
odešla hrdinná pokolení
a vaše končiny zalidnila
plodem svěžího ducha.*

*Sivé potomstvo po sivém potomstvu
touží
přes daleká města, obloh síře,
kde desky se záznamy kultur
pod nánosy spí —
a jako větrem loď k lodi
vábena bývá,
tak nás, oddělené a toužící,
k vám přes dálku táhne
víra ve zlatý věk.*

ZÁPISNÍK 1959

časopis pro politiku a kulturu —

*vydavatel
UNIVERSUM PRESS CO.*

*Adresa:
15 Vandewater Street,
New York 38, N. Y.*

Roční předplatné:

USA a Kanada: 4 dolary, v ostatních zemích 4 dolary, s leteckým doručením 7 dolarů. Předplatné adresujte na vydavatele.

Rukopisy se nevracejí. Redakce si vyhražuje právo zkracovat text

Naši političtí otcové nás opět vytahali za uši. Odredileci, pravil na adresu *Zápisníku* jeden hlas, jak si dovoluujete klást otazník za slova humanitní realismus, a dokonce se ptát, zdali tento masarykovský směr neskončil v omylu? To a ještě jiné věci nám vyčetl *Čas*, časopis, který od dob, kdy toto jméno patřilo masarykovskému listu, se změnil natolik, že dnes mládeži české v exilu ve jméně Masarykově vyčítá realismus. Žijeme tedy v poněkud nenormálním světě. Různice s tímto časopisem se ovšem dotýká samé podstaty našich názorů. Necítíme potřebu vysvětlovat, proč po vzoru kubánských rebelů neposíláme dnes do Československa zbraně, nebo se hájit z nařčení, že tak jsme propadli hmotářství, že pro osobní výdaje za automobily, televize a žaludeční dobroty nemáme peněz na exilovou literaturu. Domníváme se však, že tato debata se dotýká nejen nás, nýbrž podstatně rozsáhlejšího okruhu naší zahraniční veřejnosti. Proto se opět chceme zabývat základy naší politické orientace.

Utvrzuje nás v tom hned již skutečnost, že úvahu pod titulem *Byl humanitní realism omyl?* psal právě příslušník generace našich otců, a že tedy duchovní spřízněnost s námi přesahuje i generační hranice. Ovšem, my jsme zcela souhlasili s tím, co tato úvaha o humanitním realismu v posledním čísle *Zápisníku* z minulého roku zkoumala. Kladla si asi tyto otázky: Je pravda, že Československá republika podlehla nejprve nacistům a potom komunistům? A odpověděla: Ano. Je pravda, že političtí zastánci masarykovských principů jsou dnes většinou v exilu, zatím co na pražském Hradě sedí bolševik? Jistě. Je pravda, že lidé, kteří kormidlovali osud republiky v posledních pětadvaceti letech, o sobě tvrdili, že zůstali věrni Masarykově odkazu? Je. Ničemně věci dopadly špatně. Diví se někdo, že jsem se ptal, jak se to mohlo přihodit?

Někde je chyba. Naši političtí otcové rádi vidí příčiny ve vnějším světě. Praví, že ona masarykovská politika, kterou dělali, byla správná, že však vinou vnější situace skončila v troskách. Nás zajímalo, v čem ona masarykovská politika spočívala. Přitom jsme nijak nepochybovali a nepochybujeme o principech, které nadmíru uslechtilá osobnost prvního presidenta vyznávala. Je přece v povaze věčné pravdy, že platí vždy a za všech okolností. Toto plně přijímáme a sami pro sebe pokládáme za podstatu našeho idealismu. Jsme přesvědčeni, že člověk se liší od ostatního tvorstva právě tím, že je s to pozvedat svou osobnost k této věčným pravdám. Již z toho důvodu se nepokládáme za materialisty, ať již je náš automobil nový či ojetý.

Na druhé straně jsme však natolik poctivě studovali středoškolský dějepis, že jsme se poněkud poučili o historii. Je známo, že i největší pravdy lze znetvořit v praktické politice do pravého opaku. Ba jednou z nejhorších odrůd je polopravda, kterou se profesionál politického života často mistrně dovede ohánět. Potřebuje k tomu ovšem zvláštní rozpoložení veřejného mínění: nekritičnost, nedostatek realismu v posuzování věcí. Jakmile veřejnost podlehne návalu citové povrchnosti, je vydána na

milost politické demagogii. K tomu má náš národ značné sklony. Jen si připomeňme, kolik zla po válce natropilo nerozmyslné hejslovanství. Do jak slepé uličky nás dnes zahání tradiční protiněmectví. Tyto věci nás jako realisty zajímají. Psali jsme o humanitním realismu a jistě ještě budeme psát z obavy, že pro naši veřejnost se Masaryk zmenšil v citový mythus, že podobně jako hejslovanství a protiněmectví se stal prechlivou atitudou.

Jako mnohým jiným, i nám jde velmi o československou státnost. Byla to masarykovská republika, kterou jsme měli a kterou nemáme. Jediná republika to byla, kterou jsme kdy měli. Již proto se k ní vracíme i v tom, že chceme zkoumat, v čem se změnila, než zanikla. Kritizujeme a budeme kritizovat, že tak zvaní masarykovci nechtějí vidět ony zásadní rozdíly, jimiž Československo od dob Masarykových prošlo. Není jich málo. Dnes přece zcela jinak vypadá slovenský problém. Dnes jsou v rozporu s Masarykem hejslované. I německá otázka je zcela jiná. Sociální situace se podstatně změnila. Což to jsou malé důvody k tomu, abychom se zamýšleli, do jaké míry masarykovská politika zůstala aktuální? Což to jsou malé důvody ke zkoumání, o jakém to masarykovství se dnes hovoří v situacích, které Masaryk sám nikdy neměl příležitost řešit?

Takto dívat se na věci pokládáme za realismus. Neidealizovat si skutečnost. Nepřikrašlovat. Neříkat, že chyby byly a jsou všude jinde, jen ne v nás. Vyčetlo se nám, že nejsme ochotni nosit prapory a vlastenecky bouřit při zvláštních příležitostech. Nejsme. Ani dvě dojemné oslavy do roka nás nedojímají. Netoužíme mermocí po tom, aby nám někdo klepal na rameno a říkal, že jsme zůstali věrní odkazu. Svoboda je v tak těžké situaci, že naprosto nezáleží na tom, jak si taďy budeme vzájemně lichotit nebo nadávat. Ale jde-li nám o společný cíl, v což doufáme, dívejme se alespoň na věci tak, jak skutečně vypadají. Jednou z těchto skutečností je to, že naši mladí lidé v zahraničí nechtějí mít nic společného s těmi, kdo za vrchol protikomunistické a vlastenecké činnosti pokládají pouze vzpomínky výročí a oslavy. Právě zásluhou lidí, kteří nic jiného nežli to nedovedou, se stalo, že mnoho znamenitých mladých lidí nám odpadlo. *Zápisník* má upřímnou snahu zabránit tomu, aby tento odpad pokračoval. I za cenu, že naši otcové se budou zlobit.

* * *

Opravdová láska k národu je věc velmi krásná; u slušného a čestného člověka rozumí se sama sebou; proto o ní mnoho nemluví, tak jako slušný muž nevytrubuje do světa svou lásku k ženě, k rodině . . . Politický muž realism znamená: neztrácí se ve vzpomínkách na slavnou minulost, usiluj o slavnou přítomnost; nedeř se jen hesel a slov, ale věcí, neboť pak můžeš věci zlepšovat a dávat do pořádku; nelítej v oblacích, ale drž se své země, je nejjistější a nejmepochybnější. Ať čemukoliv sloužíš, drž se reality. —

T. G. Masaryk V Hovorách

TEMNO ROKU 1959 Od osmého do jedenáctého června se v Praze konalo velké zasedání českých a slovenských kulturních komisářů. Říkali tomu sjezd socialistické kultury. O jakou kulturu režimu šlo, vystihlo Rudé právo ještě před sjezdem. "V epoše komunismu", psal list, cituje Marxe, "nebudou spisovatelé, ale budou lidé, kteří mezi jiným též spisují." Věrní tomuto předpisu soudruzi již teď vyslali na řečnickou tribunu sjezdu lidi, kteří spisují, aby spisovatelům a umělcům nalinkovali směrnice pro údobí "do-vrsování socialistické revoluce".

Hlavní slovo měl spisující soudruh Štoll. Pro něho byl sjezd prvořadou událostí povahy ryze osobní. Po třech letech se vrátil ke kulturnímu kormidlu, odkud byl vykopnut českými a slovenskými spisovateli na jejich památném sjezdu v dubnu roku 1956. Se zručeností stalinského denuncianta se Štoll obrátil proti nim. Právil, že dosud existují lidé, kteří ani za čtrnáct let nedovedli překonat své maloburžoazní názory a "denně doupávají sluchu a často i podléhají namluvám svých domnělých 'přátel' v zahraničí. Dále prý existují lidé, kteří "se v posledních třech letech velmi zaktivizovali a snažili se rozšířit svůj vliv na mladé lidi".

Kromě vyřizování soukromých účtů s odbornými spisovateli sjezdové řečnické naznačili, jak si režim představuje budoucí "kulturní politiku". "Zvláště literární a umělecký tisk a nakladatelství musí být v rukou nejvěrnějších, nejspolehlivějších a politicky vyspělých pracovníků, oddaných naší věci", pravilo se v sjezdové rezoluci. Ač tento požadavek na jedné straně vrhá českou a slovenskou kulturu zpět do stalinských vod, nelze se nečistit z toho, že současně prozrazuje značné rozpoity mezi komunisty samotnými, že svědčí o politické nevěře, nespolehlivosti částí těch, kdo zatím věci z pověření režimu vedli.

Pokud jde o náplň tak zvané socialistické kultury, nečeká sjezd mnoho. Snad nejdůmyslnější byla definice spisujícího Štolla. "Aby mohla splnit svou historickou misi", pravil Štoll o dělnické třídě, "potřebuje novou vzdělanost, novou odbornost, nesrovnatelně vyšší, nesrovnatelně širší a hlubší". Zdá se tedy, že režim je opět rozhodnut měřit kulturu praxíkem.

—pb—

DEMOKRATICKÝ MANIFEST

Peroutkův *Demokratický manifest*, který vychází tyto dny v anglickém a francouzském překladu, je úvaha o rozvratu současného myšlení a důsledná obrana racionalismu a humanismu. Kniha je výsledkem dlouhého přemýšlení o demokracii a totalitě. Autor odhaluje skryté prameny komunistické dogmatičnosti a zkoumá filosofickou podstatu totalitního a demokratického světového názoru. Kritizuje také nemilosrdné slabosti a myšlenkový zmatek demokratů. Analýsa abstraktní a neudrživé povahy komunistické teorie a praxe, namířené proti člověku a jeho touze po spravedlivém a důstojném životě, je novým a trvalým přínosem k pochopení tragických událostí našeho věku. Pravdy, k nimž Peroutka dospívá, inspiřují čtenáře svou jasností a objektivností. Zřídka byla v posledních desetiletích napsána o myšlenkových a politických problémech naší doby studie tak strážlivá, zneklidňující a pronikavá. Zároveň je *Demokratický manifest* prochnut vírou v sílu rozumu a v revoluční poslání demokratického humanismu.

Citujeme některé části druhé kapitoly *Demokratického manifestu*, který má v českém originálu 155 stran a je rozdělen do dvaceti dvou kapitol.

Historie celé dosud známé společnosti je historie lidských činů, které — uprostřed vlivu okolností — vycházejí z lidských potřeb, představ a schopností. Je to historie celého člověka, ne jen některé jeho stránky. Člověk vytváří dějiny, hledaje uspokojení svých zájmů, hmotných i nehmotných, dobře i špatně pochopených. Je to — také — historie bojů, také třídních bojů a také bojů mezi skupinami. Poddaní bojovali proti lordům a lordové bojovali proti lordům, generál proti generálovi, kněz proti knězi. Vedle hlučné historie bojů táhne se tišší historie myšlení a práce, součinnosti a vzájemné pomoci. V historii je obsažena nutnost a toužení, rozum a cit, účelnost a okrašlování; vzruch, který vycházel od stávek, a vzruch, který vycházel od knih. Jediná, jednotná příčina pohybu historie nebyla objevena. Jen theoretikova mysl někdy pozdvihne část do výše a prohlásí ji za celek. Jsou historické teorie, ve kterých ani není zaznamenán vliv rozumu, a byly historické teorie, ve kterých ani nebyl zaznamenán vliv hmoty.

Rozum je velká pozitivní historická síla. Vyvedl člověka z jeskyně, ve které se skrýval jeho chlupatý předek. Mysl člověka neobráží pasivně obraz toho, co nalézá. Kdyby tomu tak bylo, táž situace by se věčně opakovala. Mysl by dosud obrázela ubohý obraz bahna

a dravého zvířete v křoví před jeskyní. Základní historický fakt je ten, že člověk myslil, chtěl a pokoušel se. Nadán schopností rozumného plánování a schopností vynalézat nástroje, zahájil epochu přetváření prostředí. Kdyby jeho mysl byla jen obrázela jevy okolí, nebylo by vzniklo ani kladivo a kolo, které, neexistující, nikterak se neobrážely v mysl. Dostí brzo člověk urazil cestu k vynálezu. Pokračuje od malých začátků kamenného kladiva a prvního kola, dospěl k vytvoření mohutné, složité moderní výroby, která původní, jen přírodní svět nahraňuje jiným, vlastním světem. Tyto rozvité moderní výrobní prostředky jsou výplodem rozumu, ne rozum jejich zrcadlem. V laboratořích v dlouhodobém studiu muži v bílých pláštích se sklánějí, aby vyrvali přírodě poslední její tajemství a objevili další způsoby, jak zacházet s hmotou podle lidské vůle. Zde na malém prostoru je soustředěn poměr člověka a hmoty. Historie poskytuje dostatek dokladů, že lidská inteligence se nehodlá uspokojit ničím než rozumným, konstruktivním, milosrdným uspořádáním světa.

Přes tuto pronikavou činnost rozumu historie nepokračuje přímo dopředu, stále vzhůru. Cesta chtějícího a plánujícího rozumu je přerývána okolnostmi vnějšími i vnitřními. Historie je dialog mezi vůlí a ob-

jektivními podmínkami, pod nimiž člověk ani není pohřben ani nevzlétá ve výši.

Když na světě člověka ležela poslední rosa začátků, první řečti filosofové shledali svými ostrými smysly, že svět se pohybuje mezi protiklady. Toto poznání bylo po dvou tisíciletích oživeno v nauce německého filosofa Hegela, o němž je možno říci, že, vytvořiv teorii historie, získal vliv na historii. Je třeba svléci s Hegela honosný jeho plášť aby zůstala jen pravda. Hegel zkompromitoval své učení, když, zanedbav pozorovatelné okolnosti, vyslovil, že "Rozum je podstatou všehomíra" a že dějinami podle předurčeného plánu vládnou jakási Absolutní idea, *pravděpodobně zastupovaná přítomnou pruskou autoritativní vládou*. Práví se o Hegelovi, že zřídka kdy pozoroval nějakou konkrétní věc, na příklad strom. Avšak z jeho nauky zůstává neotřesené jádro pravdy, poznání dialektického pohybu mezi protiklady, mezi tím, co Hegel nazval thesí a antithesí. Výsledkem tohoto pohybu, praví Hegel, bude *synthesa*.

Dialektický děj se proplétá historií, ale není způsoben plánující vesmírnou Inteligencí, nýbrž bývá následkem nižších okolností. Dialektický pohyb není celá historie, spíše jen její automatická část. Tvořivý, vynalézavý lidský rozum není dialektickým jevem. Kde však, podléháje okolnostem, rozum své dílo důsledně nedokončí, tam často pohyb mezi protiklady čeká připraven, aby společnost pomalu, po zmatcích, dostrkal, kam rozum a duch by byly mohly dovést přímo. Žádný mystický činitel nesestoupil na svět, skryt v dialektickém pohybu. Prává příčina lidmi stvořených protikladů je nedokonalost. Stav, který nevyhovuje všem potřebám lidské povahy nebo nevyjadřuje všechny stránky skutečnosti, dříve nebo později je ohrožen protikladem. Čím jednostrannější je nějaká forma, tím mohutnější protiklad vyvolává. Slabý, nesolidní protiklad se rozplyne. Mohutný protiklad vyústí v revoluci, jestliže je ho nedbáno. Historie se pohybuje vývojem nebo skokem, podle toho, jak málo nebo jak mnoho bylo jednostrannosti.

Znamé, trvalé protiklady, z nichž většinu už řečti filosofové pozorovali, jsou duch a hmota, trvalost a změna, nehybnost a pohyb. Vedle toho jsou protiklady, způsobené člověkem. Komplikovanost civilisace může probudit touhu po návratu do jednodušších podmínek. Rafinovaní šlechtici osmnáctého století hráli si blízko královského zámku na pastýře a venkovaň, a král a královna se připojili k jejich hrám. Někdy se zprotivila moderní ohočenost člověka a jeho ochablé svaly a oživila touha po animální robustnosti.

Po obdobích, ve kterých vládl rozkoš, přicházívá období, v nichž převládala přísnost. V umění je nepřestávající, na dvou stránkách lidské povahy založený pohyb mezi protiklady, mezi pevně formovaným klasicismem a rozplývajícím se romantismem, mezi fantasií a pozorováním. V malířství se stídvává převaha linie a převaha barvy. Starý boj spolu vedou idealismus a materialismus. Kdykoli vládnoucí filosofie vedla k tomu, aby se žilo a mysliho v abstrakcích, člověk dříve nebo později dostal neodolatelnou chuť hmatat, a materialismus vzal někdy krutou pomstu na směru, který přehlížel konkrétnost. Myslitelé bývali čistými idealisty, poněvadž odpírali vzít na vědomí všechny stránky lidské povahy. Jindy bývali čistými materialisty, opět poněvadž odpírali uznat všechny stránky lidské povahy.

Jiné protiklady a z nich pohyb v historii vznikají, když část projevuje tendenci oddělit se od celku a zbavit se jeho kontroly: armáda a byrokracie od občanstva, politika od kultury, zájem výroby od celku ostatních lidských zájmů. Společenský celek, nepodoben kusu železa, pozůstává z částí, které zesobečtují a osamostatňují se, když centrální svazek ochabne. Osamostatnivší se, část neostýchá se klást jednostranné požadavky. Svoboda může upadnout v nevázanost, disciplína v lidský mráz. Když rozum, část lidské osobnosti, přetřhává pouta, která ho v zdravé bilanci svazují s citem a instinktem, končí tím, že klade nerozumné požadavky. Cit — jiná část osobnosti — někdy pokračuje neorganismovaným růstem a končí v posedlosti. Bylo řečeno o lidských vlastnostech, že se mohou zbláznit. A je mládí a stáří systémů a hnutí. Systém se může zkorumpovat, počáteční vroucnost vyprchat, konec hnutí zrazuje jeho začátky. Církve může ustrnout jako organizace a vzdálit se od náboženského citu. Sociální revoluce může být podrobena svou částí, aparát, který si vytvořila, a vzdálit se od původního sociálního citu. Již několikrát bojovníci o svobodu se proměnili v tyrany. Ještě volají: at' žije svoboda — a již utlačují. Ještě praví, že životní úroveň má být zvýšena — a již nedávají jíst.

Pohyb mezi protiklady nemůže ustát už proto, že lidské charaktery nejsou universální. V každém charakteru některé vlastnosti jsou více a některé méně vyvinuty. Charakter jedincův je výšek z širokých možností všech lidských vlastností. Kritik má lehkou úlohu ukázat, co spisovatelé schází: realistickému spisovatelé schází mysticismus a mystickému schází realismus. Učenci schází fyzická odvaha a revoluční.

Fovi schází intelektuální přesnost. Ani filosofové ne-mivají v sobě universalitu. Historie filosofie byla naplněna pokusy povýšit jedinou perspektivu na absolutní, a mnohý filosofův systém zrazoval vícestrannou pravdu. Často filosof viděl z faktů svého okolí méně, než vidí prostý člověk, a lidstvo nemusí vždy litovat, že filosof se nestává diktátorem. Avšak politik se jím stává a vnucuje pak omezení své povahy společnosti, činí zákonem svůj vkus nebo svou hrubost; nedostaky jeho povahy jsou v gigantických rozměrech promítány do okolí. A v historii je these a antithese, akce a reakce, poněvadž pravděpodobně ani žádný čin nevjadřuje všechny stránky věci. Také čin je výběr z více možností. To, co v době, kdy čin byl vykonán, se zdálo drobtý, které padají pod stůl, může se vyvinout v novou sílu, která provede nový výběr, nový čin.

Dialektický pohyb nelichotí jedincům a jednotlivostem a není trvale uctíván k formám, ani nejslavnějším. Během doby je nahrazen jinými, když nové okolnosti se vytvořily. Muži si získávali slávu i stvořením formy a řádu i jejich rozbitím. Forma je organizovaný výběr ze skutečnosti. Bylo proneseno slovo o "královském právu formy". Vskutku, po dlouhou dobu, jasná, účelná, stavu společnosti odpovídající forma přitahuje k sobě neorganizované částky skutečnosti a vssává do sebe nejlepší současné síly. Avšak, jako charakter a čin, také forma přináší omezení. Neboť, co není ohraničeno, není zformováno. Nový pohyb v historii nastává, jestliže forma přestává splňovat všechny potřeby společnosti, buď proto, že sama vyschla a vroucnost zůstává neuspokojena, nebo proto, že se vyvinul nový, do formy nepojatý historický a společenský materiál. Nastává napětí mezi formou a silami, které, kdysi slabé, byly vyloučeny z původního výběru.

Existují-li these, antithese a synthesisa, nejšťastnější jsou doby synthesisy. Avšak jeden člověk, jedno politické hnutí zřídka sami v sobě přináší moudré omezení. Spíše lze očekávat, že politické hnutí bude rozčleneno manifestací jedné části. Elementy rovnováhy jsou roztrouseny po celém lidstvu. Ani žádná doba nesoustředila v sobě všechny tendence v tom dokonalém poměru, aby historický pohyb ustal. Místo aby přicházela hotová, synthesisa častěji přichází jako následek napětí mezi různostmi. Všechny stránky lidské povahy jsou vyjádřeny jen v celé historii. Jen celé lidstvo dohromady je pravý člověk. Když historie se rozběska, všude už byly strany a skupiny, více částí celku. Skupiny, založené na různosti, byly uvnitř

tríd i paláců. Od nejstarších dob bylo zvykem svolávat poradu mužů v té naději, že z rozhovoru, snad ze sporu mezi nimi vyjde vyrovnané, nic nepřehlížející stanovisko. Tendence, která v jedné epoše byla potlačena, nabývá převahy v druhé. Jakoby byla bohyň rovnováhy, historie nestranně přihlíží, když jednou je kladen větší důraz na tu, jindy na onu stránku věci. Pravidlem na dříve zanedbanou stránku. Čelk lidské povahy, nemoha se vždy uplatnit v jednom čase, projevuje se ve střídání směrů. Společenský aspekt, který dlouho je potlačen, může se stát zvěsilým. Avšak dvě síly, které někdy zuřivě se potírají, vycházejí ze společné základny vícestranné lidské povahy. Je to komihání kyvadla na společné basi.

Doby převážně individualistické a převážně kolektivistické se střídají, jako člověk se věci někdy chápe pravou a někdy levou rukou. Člověk má i individuální i společenské Já, a jen násilím je možno jedno z nich na dlouho potlačit. Poměry ranného kapitalismu, který často nebdale zacházel s člověkem, volaly po protikladu, a v devatenáctém století se narodila socialistická idea. Pohled na dělníka bez pomoci v nemoci a opuštěného v stáří, vzrušil jinou stránku lidské povahy než je ta, která se zaměstnává rozvojem a prospěchem výroby. Na bezplánovitost původního volného podnikání kriticky reagoval rozum, který žádá vědět, odkud kam směřuje člověk. Bezuzdné využívání práv soukromého majetku, které je zapsáno v historii, byla these, po které nezbytně přišla antithese. Žádným opatřením nezmirňované hospodářské krise, ve kterých se bezmocně ztrácel jedinec, přiměly mnoho mladých vzdělaných lidí, že se připojili k antithesí socialismu. Historie učí, že je marno chtít nevidět. A historie učí, že ničeho není dosaženo jednou po vždy. Žádné vítězství není konečné. I útok barbarství může být obnoven. Život je zároveň stálý i nestálý. Formy vznikají a zacházejí, ale jsou potřeby, otázky a hnutí myslí, které vždy se vracejí. Dnes žijící člověk s porozuměním čte báseň, napsanou před dvěma tisíciletími. Nemohl by, kdyby izolovaně žil na svém drobtu času, úplně oddělen od minulosti a budoucnosti. Násilí dávno by bylo potlačilo zbytky rozumu, svobody a důstojnosti, kdyby určité vlastnosti, zakořeněné v lidské povaze a nespolečené žádnou z epoch, vždy znovu neodporovaly. Konstruktivní činnost rozumu proniká zvláštnostmi epoch a udržuje souvislost. Po celou známou dobu tytéž lidské vlastnosti kladly otázky po pravdě a spravedlnosti. Ze starých papyrusů se vynořuje podoba toho, co zmítá dnešním člověkem. Během staletí člověk odpovídá na tytéž otázky — podle okolností, v nichž žije. Je věčnost tendencí, ne

forem. Podobné tendence pohybu vytvořila podle okolností v živočišné říši různé orgány, ploutve, křídla, nohy, mikroskopický bičík, kterým se pohybuje amoeba v kapce vody. Žádná generace nemá méně úkolů a povinností než generace předcházející. Jedna slabší generace může prohrát zisky minulosti. Žádná automatika

historie nezabavuje člověka nutností volby mezi možnostmi a svobody i útlaku, i života i smrti. Člověk sám rozhoduje, k jakému účelu stiskne páku stroje. Historie je stálá tvorba a pobídka k stále činnosti. Vždy je nutno zastupovat princip v nových podmínkách.

New York, jaro 1958

HRA O NĚMCE

—zs—

Hra o Německo, hra s Německem. V Ženevě bezpochyby se má jednat o Německu a jeho budoucnosti. Ale Sovětský svaz hraje svou hru s Německem a jeho minulostí.

Ženevu je možno pozorovat a studovat tak, že vše je překládáno do pojmů mezinárodní politiky. Nejednou bylo řečeno, že Moskva se snaží dostat východní Německo proto, aby tím vynutila jeho diplomatické uznání jako samostatného státu. — Rovněž bylo řečeno, že Moskva se snaží usadit v Ženevě Československo a Polsko, aby více svých satelitů, více svých hlasů dostala do hry. Otázka je, zda skutečně jde o takovéto mezinárodní věci. Zda Moskva, když navrhovala účast východního Německa, Československa a Polska, měla na zřeteli v první řadě své širší zájmy mezinárodní nebo zda jí šlo o něco jiného.

V západním tisku se nejdále snad dostal James Reston v *New York Times*. "Pan Gromyko", napsal Reston 12. května, "zdůraznil svůj návrh ve zvláštní tiskové konferenci — bezpochyby proto, že věděl, že takto se jeho návrh dostane na první strany východoněmeckého a východoevropského tisku, a že on sám se pak bude jevit jako zastávce komunistických států."

Reston se tak stal jedním z mála západních novinářů, kteří v návrhu na účast východního Německa, Polska a Československa nacházeli psy-

chologický politický záměr. Ale Restonovo myšlení je přece jen v něčem pobloudilé. Musel by pan Gromyko dělat zvláštní tiskovou konferenci, aby jeho slova byla otištěna na prvních stranách pankowského a pražského tisku? Nestačilo by, aby jen zašeptal? Aby jen rukou pohnul? Aby jen výtkem zaukal? Proč tedy takto?

James Reston ovšem pozoruje Ženevu ze západu. My máme možnost pozorovat ji také od východu. Pozorujme ji tak. Gerhardt Kegel, tiskový šéf východoněmecké delegace, pozval 11. května večer zahraniční novináře, aby podal zprávu o názorech a postoji východoněmecké delegace v Ženevě. I toto řekl pan Kegel: "Je zarážející, je vskutku strašné, že západní Německo si nepřálo, aby německý lid měl svůj hlas na ženevské konferenci." Ale také jinak mluvil pan Kegel onoho večera, kdy stůl východoněmecké delegace byl v Paláci národů umístěn vedle kulatého stolu čtyř hlavních mocností. Právil, ač se o takové otázky nikdy nejednalo, že západní Němci odmítli návrh, aby němčina byla jedním z oficiálních jazyků konference. Dodal, že Bonn chtěl z otázky němčiny udělat otázku technickou. A rozhněval se pan Kegel, že tím byla dotčena čest německého národa. "Pro nás Němce to není jen technická otázka", zvolal, obrátil se k novinářům a s velkým gestem pravil: "Ptám se vás,

vzdali by se Francouzi nebo Angličané použití svých mateřských jazyků na konferenci, která by měla rozhodovat životní otázky jejich budoucnosti?" A pan Kegel zakončil tím, co je možno označit za obrátěné použití mezinárodních faktů k účelům propagandy; přešla už doba, řekl, kdy by čtyři hlavní mocnosti mohly jednat o Německu — a my sami podtrhujeme — "bez účasti obou německých států".

Takto tedy východní Němci oslavili, co Západ nejednou popsal jako diplomatickou porážku Moskvy; že východní i západní Německo bylo usazeno v ženevské konferenční síni, bez hlasu sice, bez práva promluvit bez předchozího souhlasu, ale přece jen usazeno.

A tu jsou hned dvě otázky. První je, do jaké míry sovětský návrh na účast východního Německa na konferenci zasáhl citlivá místa německého nacionalismu v bonnské sféře. Do jaké míry i západní Němci s jakýmsi uspokojením četli ve svém svobodném tisku slova Gerhardta Kegelova o cti německého národa, o němčině jako jednacím jazyku, o nemožnosti jednat o Německu bez Němců. Tuto otázku nezodpovíme. Nevíme, jak německý nacionalismus byl zasažen, jak byl rozjitřen, jak se pohnul, pohnul-li se vůbec. Nevíme také, do jaké míry toto byl jeden z hlavních cílů sovětského návrhu — nikoli diplomatické uznání Pankowa, nýbrž vytvoření nového psychologického ovzduší v západním Německu.

Pak je tu druhá otázka, bližší, lépe zodpověditelná. Když Moskva dovolila východním Němcům, aby takto

oslavili svou malou, omezenou účast v Ženevě, aby takto zatloukli na bubny nacionalismu, mohla si dovolit nepodat návrh na účast Polska a Československa? Jedno nelze přehlížet: jen tyto dvě země kromě východního Německa měly se podle moskevského návrhu účastnit konference — a přece byl návrh zdůvodněn tím, že Polsko a Československo byly obětmi nacismu. Co Rakousko? Co Jugoslávie? Co vlastně také Maďarsko a Bulharsko a Rumunsko a Albánie?

Ale návrh se týkal jen Polska a Československa — oněch států, kde protiněmecké smýšlení je nejsilnější, kde po mnoho let komunistická propaganda opakuje lo všech detailů, jak nebezpeční, jak niterně zlí, jak nenávislní ke všemu slovanskému jsou Němci. Mohla tedy Moskva v Ženevě tlačit před sebou jen německé zájmy? Mohla se domnívat, že nejen prostí lidé, ale také zejména lidé, představující v Československu a Polsku komunistické režimy, budou s potěšením naslouchat, že zásluhou Moskvy čtyři hlavní velmoci už nikdy nebudou moci jednat o Německu "bez účasti obou německých států"? A tady patrně můžeme odpovědět, že toto Moskva dobře udelat nemohla. Že musila pacifikovat ty, kdo by jinak mohli mít pocit — jak v Československu, tak i v Polsku — že Moskva příliš, přespříliš tlačí německé zájmy a že si přespříliš kupuje německou přízeň. Psychologický omyl tedy nebyl spáchán. I Československo i Polsko byly navrženy jako státy, které mají právo účastnit se, třeba i jen mlčky, ženevských jednání.

Takto přemýšlet o Německu a Ženevě ovšem také znamená dojít k jistým závěrům. Že v Ženevě Moskva nejde ani tak o Německo jako o Němce. Moskva je dosti realistická, aby věděla, že chytrými rozhovory se západními ministry nezíská Německo ale — chce získat aspoň kousek, třeba i jen malý kousek, německé přízně — na západě i na východě. Že při tom znovu probou-

zí německý nacionalismus? Že znovu křísí, co kdysi bylo nazýváno německým velikášstvím? Co z toho?

Návrh na účast Polska a Československa vede k uzávěru jinému. Že Moskva v německé otázce hraje s polskými a československými komunistickými vládci svou hru, že ve věci Německa si z nich neudělala spolupracovníky, že sovětský postoj k Německu je jiný než postoj režimu československého a polského. Jestliže Moskva skutečně musila návrhem na polskou a československou účast pacifikovat vládu Novotného a vládu Gomulkovu, předejít nedů-

věře a nejistotě, pak se zdá, že polští i českoslovenští komunisté se stali obětmi své vlastní i moskevské propagandy. Že sami věří tomu, co říkají o německém nebezpečí. Že rozdmýchují strach a nenávisť v jiných, zanítili je také v sobě. A plyne z toho možná víc: že v myšlení komunistických předáků u nás a v Polsku strach z Německa nebyl přehlušen a zaplašen ani vírou v sovětského bratra a jeho sílu.

Bylo nejednou řečeno, že Německo stojí mezi Československem a západem. Ale stejně tak může být řečeno, že Německo stojí mezi Československem a Sovětským svazem.

"NĚMECKÁ OTÁZKA"

Pavel Berka

Sudetoněmecké dny ve Vídni měly za následek, že z archivu se opět vytáhla dobře známá "německá otázka". A to na obou stranách Železného opony. V Praze spustili diplomatickou a propagační baráž — jakou jsme již dávno neviděli. Československý tisk ve svobodném světě byl neméně pilný: varovné články, upozorňující na německý revanšismus, byly jen doplňovány rezolucemi různých spolků a výzvami k bdělosti. Z politického hlediska to byly výkřiky do ticha, na nichž nejzajímavější bylo právě to, že tentokrát protikomunisté i komunisté více méně svorně, i když z pohnutí zcela rozličných, vytvořili něco, čemu by se dalo říci československá národní fronta. Byla to skutečně paradoxní situace. Týž den, kdy si americký krajan mohl přečíst bouřlivý článek v chicagských novinách, dostal poštu přímo na svou adresu leták z Prahy, který začínal oslovením "Drazí krajaně", a říkal o německém nebezpečí totéž, co jeho krajanův tisk — s tím rozdílem, že Praha přišla s politickým trumfem: jedině Sovětský svaz je důnes zárukou československé stát-

nosti před revanšistickými choutkami "západoněmeckých imperialistů". Nevíme, zdali se nad touto situací zamyslili ti z našich politických činitelů ve svobodném světě, kteří občas křísí "německou otázku", aby naši veřejnosti dokázali, že jsou dobrými syny národa. Leták z Prahy však nasvědčuje tomu, že komunistický režim si věci rozmýšlel dobře, a že "německou otázku" zpracoval propagačně jako jeden z nejsilnějších pro-komunistických argumentů. Co hovoří ve prospěch jejich propagandy?

Sudetští Němci uspořádali mohutný sjezd v neutrálním Rakousku; byla to provokace vůči Československu a nikdo ze Západu se proti tomu neozval. Naopak, sjezd měl zdánlivě oficiální sympatie řady vlád. Současně se sjezdem probíhala konference v Ženevě, na které šlo a jde o Německo. Bude jen realistické, uvědomíme-li si, že Německo má pro západní demokracie větší politickou i jinou cenu nežli "otázka německá" v našem československém pojetí. Také nepochybně proto, že Německá spolková republika je členem NATO a spojencem, kdežto

Československá republika je členem Varšavského paktu a odpůrcem Adenauerův režim si nebude řezat politicky volební větve, na které sedí, nějakými proti-sudetskými prohlášeními; nebylo by to nakonec ani v našem vlastním zájmu, protože alternativou k Adenauerově režimu jsou západoněmečtí sociální demokraté. A ti zatím vedli vůči Sovětům politiku tak chamberlainovskou, že je velká otázka, jak dlouho by Německo vydrželo komunistickému náporu, kdyby se dostali k vládně. Tak jsme se tedy ocitli v situaci, že sudetští Němci vyřikují téměř na československé státní hranici hitlerovská hesla, a Západ k tomu mlčí, zatím co Sovětský svaz tlouče na propagační bubnu.

To však není věc jediná. Z domova stále docházejí zprávy o tom, že komunistická propaganda o "německém nebezpečí" má u lidí úspěch, že občanstvo počíná režimním argumentům věřit. Po letech propagace s osídlováním českého pohraničí se nyní v pražském tisku objevují články, v nichž režim píše, že lidé považují bydlení v pohraničí za "provizorium", a nechtějí se trvale usazovat, protože "nevěří, že to tak vydrží". Přímou strašlivě nebezpečí této politiky je v tom, že každá protiněmecká kampaň přišívá republiku ještě pevněji k Sovětskému svazu. Jestliže naši lidé opravdu uvěří tomu, že "německé nebezpečí" je věc reálná, je jen logickým důsledkem, že se musí stát lehkou kořistí komunistů.

To je třeba zdůrazňovat na okraj politiky, kterou zde ve Spojených státech provádějí někteří naši političtí činitelé. Je "německé nebezpečí" skutečný problém, či není? Jestliže je, jak chtějí "nebezpečí" řešit v rámci spojení s západní aliancí? — Jsou otázky nacionalismu dnes tak živé, že evropské země, které se v zájmu sebezáchovy vzdávají svých nacionálních výsad a sdružují se dohromady, mají mít zájem o nacionální problémy za Železnou oponou?

Věci lze říci také takto: "německé nebezpečí" neexistuje, pokud existuje Železná opona. — K žádnému "Heim ins Reich" nedojde, pokud Moskva válčí se Západem. My se domníváme, že k němu nedojde ani potom, protože než toto válčení přestane, pravděpodobně "sudetoně-

mecká otázka" sama vymře. Oč dnes jde, je to, zda strach "německého nebezpečí" nažene naše lidi doma a prostě krajany zde do náruče komunismu. V tom nepochybně je daleko větší nebezpečí pro každého vlastence nežli v pokřiku stále slábnoucích sudetoněmeckých sjezdů.

KVĚTNOVÁ REVOLUCE

Výňatky z knihy Josefa Škvoreckého "Zbabělci" (Československý spisovatel, Praha, 1958). Děj se odehrává v Kostelci, malém městě na východní hranici Čech.

S o b o t a, 5. května 1945

Obrátil jsem se od okna a zapnul jsem rádio. Chvilku jsem čekal a to mě otrávil. Vždycky mě otrávil čekání, až se rádio ohřeje. Z přijímače se ozval nějaký prušácký pochod. Tak ještě nic. Ovšem. Vůbec nic se nestane. Z východu přijdou Rusové a ze západu Američani a všechno slavně osvobodí a bude po parádě. Vlastně, lépe řečeno, začne paráda. A páni se budou píchat do prsou medailema. — Blbost. Odešel jsem do koupelny a pustil jsem vodu. Umyl jsem se a dřel jsem se froté ručnickem, až mi kůže zčervenala. To bylo příjemné. Vrátil jsem se do pokoje, otevřel jsem okno a rozhodil jsem postel. Okmem se nahnul do pokoje chladný vzduch. Slunce, teď už úplně vysoké, svítilo svěže a panensky. Odešel jsem do kuchyně, postavil jsem vodu na čaj, přinesl jsem ze spíže rohlíky a začal jsem si je mazat máslem. Samá práce. Podíval jsem se z okna, a tu mě to praštilo do očí. Naproti na domě stavitele Baumana vlála československá vlajka.

Zalil mě zvláštní pocit. Pociť, že je mi čtrnáct let a že je osmdvacátého října. Už šest let tahle vlajka nikde nevisela a teď tady najednou

visela zas. A vůbec mně nepřípadala nová a neznámá. Byla to pěkná, aspoň třímetrová vlajka, dobře vypraná a svítila červení a bělobou. Tak už je to tady, řeklo to ve mně. Tak přece revoluce. Vzpomněl jsem si na rádio. Vběhl jsem do pokoje, otočil jsem vypínačem a čekal. Přitom jsem si všiml, že vlajky visí taky na nemocnici a na státních domech. U Vašatů ji někdo zrovna vystrkoval z okna. Ano. Už je to tady. Jako kdyby to už bylo docela v suchu. A zatím tady jsou ještě Němci. Rádio se rozehrálo. Byla to muzika. Poslouchal jsem a nebyla to německá muzika. Někjaký Kmochův pochod. Ovšem, samozřejmě si nemohl vymyslet nic lepšího než kmochovu. Takováhle revoluce by mě otrávil. Poslouchal jsem s nechutí plechovou muziku a byl jsem rozladěn. Najednou muzika přestala a z rádia se ozval neznámý hlas. Nebyl to normální hlasatel. Byl to někdo jiný a hlásil. Pražané! Pomozte rozhlasu! Všichni, kdo máte zbraně, přijďte ihned do rozhlasu! Srdce se mi vecpalo do krku. Ta sence! Tohle neměli nikde! Aby povstali a dirigovali si povstání rozhlase! Povědlo se to. Dostal jsem chut' se toho zúčastnit.

* * *

Vzal jsem si hnědé boty s perforováním, okartáčoval jsem se a šel jsem se podívat do zrcadla. Vypadal jsem elegantně. To mě blažilo. Posadil jsem si na hlavu světlý klobouk, ještě jednou jsem se podíval do zrcadla a vypadl jsem z bytu. Když jsem v prvním poschodí míjel Strnadovic dveře, objevila se v nich najednou paní Strnadová.

"Pane Danny! Pane Danny!" volala hystericky. V očích se jí koulely slzy.

"Rukulibám", řekl jsem, smeknul jsem klobouk a zazubil jsem se na ni.

"Tak už jí máme, pane Danny! Tak už máme zase svobodu!"

"No, ještě ne!" řekl jsem takovým tónem, jako kdybych říkal: No! Máme! Už jí máme!" a pořád jsem se zdvořile zubil.

"Vid'te! Bože, to je radost! To je radost!" křičela na mě a vůbec si nevšimla toho, co jsem řekl.

"To je. Už jí máme!" řekl jsem.

"Ano. Bože, já bych se radostí zbláznila, věříte?"

"Věřím. Ušimáme", řekl jsem.

"Teď to zas bude radost žít. A všechny ty bestie by se měly odstřílet."

"Jistěžeano."

"Vid'te, a všechny, co s nima táhli, bez milosti pozavírat."

"Samozřejmě", řekl jsem. Věděl jsem, proč je ta baba tak radikální. Muž její sousedky byl kolaborant. A ona se se sousedkou nesnesla. Samozřejmě. Ta byla pro střelení.

* * *

Kolem mě se valili tatíci a všelijací kluci a každý měl něco v knoflíkové dírci. Z domu vyběhl pan kapelník Petrbok v uniformě a utíkal na náměstí. Měl bílé rukavice a v nich hůl se zlatou koulí na konci. Ten blbec. Ten vůl, co nám

vždycky dělal potíže kvůli kapelnické licenci a říkal, že jazz není naše národní hudba a že by se měl zakázat. A teď' si myslí, že bude s tou svojí pitomou plechovou muzikou vítat Rusáky. Ale my je budeme vítat taky. A bez koncese, to at' si spočítá. Budeme je vítat s prima dixielandem, s chraplavým Vencovým trombíkem s Bennovou plakavou trubkou. My je uvítáme. A ne pan Petrbok. A my budeme hrát v lázních k tanci. A my budeme tancovat swing a pořádat lampiónovou slavnost na koupališti. Šel jsem pomalu dál a rozhlížel jsem se. Svítilo slunce a vzduch byl májový a svěží. Před otcovou bankou stál ve stínu průjezdu pan Vladyka, bankovní kolaborant, a klepal se. Byl bleďý jako smrt a v knoflíkové dírci měl obrovskou kokardu s všelijakými lípovými lístky a jiným smetím. Jak se strachy klepal, třásla se mu i kokarda. Rozhlížel se poděšeně, ale nikdo si ho nevšiml. Ušklíbl jsem se a přešel jsem kolem něho. Na rohu u Novotných jsem spatřil Pedra Geršvina. Zamířil jsem k němu.

"Ahoj", řekl jsem mu.

"Tě vidím", řekl mi a dotkl se dvěma prsty střechy klobouku. Byl opřen o protitankovou překážku, která tam stála, a nohy měl efektně zkřížené.

"Tak co?" řekl jsem.

"Patřím na lid," řekl.

"Nepudeš dál?"

"Čkej. Čekám na Harryho."

"Oukej. Kde je?"

"Šel pro barvu."

"Na co?"

"Budem černit."

"Co?"

"Černit."

"Ale co?"

"Germánský nápisy."

"Jo tak. To du s váma. De ešte někdo?"

"Beno s Lexou šli pro štafle."

"A přijdou sem?"

"Jo."

Odmklčili jsme se. Pak jsem řekl:

"Poslouchals Prahu?"

"Jo."

"A eos tomu říkal?"

"No je to žrádlo."

"Že? To, čče, neměli nikde, ani ve Varšavě, ani v Paříži, aby si vysílali revoluci rozhlasem."

"V Paříži to měli."

"Myslíš? Já myslím, že ne."

"Ba jo. Určitě."

"No, já nevím."

"Beton."

"No možná."

Zase jsme chvilku mlčeli. Pedro byl ledově klidný a úsečný. Takový on byl vždycky. Moc toho v hlavě neměl, ale dovedl to, co tam měl, podávat po tak malých porcích, že mu to vydrželo dýl než klukům, kteří měli kebuli přečpané vědomostma.

"Poslyš, co myslíš. Bude se tady střílet?" řekl jsem.

"Mám obavy."

"Myslíš, že by se mělo rači počkat?"

"Samo."

"Já si taky myslím. Chlapi se do toho ženou jako blázní a bez zbraní —"

"At' se ženou, dyž se jim chce natáhnout péra za komunismus."

"Myslíš, že je to tak?"

"No určitě."

"Že tady budou komunisti?"

"To je jasný."

"No já nevím. Bylo by to bíbý. Ale přeče jen Beneš —"

"Nemůže nic dělat."

Chvilku jsem mlčel. Pak jsem řekl: "A co budeš dělat ty?"

"Já?"

"No. Jestli přijdou komunisti."

"Kamaráde — ale mezi náma —"

"Samo."

Pedro se na mě pátravě zadíval.

"Jákmile se vyčistěj silnice," povídal, "sednu na cyklón a sem v tahu."

"A kam pojeděš?"

"K Američanům, ne?"

"No jo," řekl jsem. "To máš pravdu. Vono to bude nejlepší."

* * *

V kosteleckém pivovaru se ustavilo "velitelství československé armády". První rozkaz velitelství nařizoval, aby občané odevzdali všechny zbraně. Danny Smírčický spolu s přáteli přivezli do pivovaru svůj vlastní arsenál, s kterým se chystali na ustupující esesmany.

* * *

"Tady vezeme další várku", řekl major Weiss. "Hoši, dávejte to kus po kuse tady panu poručíkovi a pan četař to zapíše."

Rozhlédl jsem se. Podél stěn stály v řadě opřené pušky. Na konci řady jsem viděl dva lehké československé kulometry s trojnožkou. Na zemi bylo několik pytlů a na nich malé úhledné pyramidky z vejčitých handgranátů. O druhou stěnu bylo opřeno asi dvanáct panzerfaustů a na stole za školníkem ležela sbírka všelijakých revolverů.

"Jedem", řekl školník. "Nejdřív rači sundejte, co máte na sobě, aby se vám líp pohybovalo."

"Ale nám to nevadí", řekl Benda.

"Jen to sundejte. Budete to mít po-

hodnější. Máte to sundat teď nebo potom."

Benda stál před školníkem a mlčel. Viděl jsem, jak je mu trapně. Potom řekl pomalu:

"Vy chcete — taky to, co máme na sobě?"

Školník se na něj udiveně podíval.

"Samozřejmě."

"No ale podívejte, to sme sami ukořistili."

"Ano, já vím. Buďte bez starosti, na to se nezapomene."

"Ale —"

"Já u každé zbraně napíšu také jméno dárcе, pokud je."

"Ale my bysme si je chtěli nechat."

"Nechat?"

"Ano."

"To nejde, bohužel. Četli jste rozkaz?"

"Ten na dveřích?"

"Ano."

"No ano, ale —"

"Četli jste rozkaz?"

"Ano —"

"Tak prosím."

"Ale podívejte se. My —"

"Pane majore!"

Major Weiss se obrátil.

"Ano?"

"Pane majore, tento pán mi odmítá vydat zbraň."

Major Weiss se podíval na Bendu a udělal vojenský obličej.

"Znáte rozkaz?"

"Ano, pane majore, ale —"

"Mlčte! Znáte rozkaz a víte tedy, co je vaše povinnost."

"Ano —"

"Každý voják musí bezpodmínečně poslouchat rozkazů svého velitele."

Benda zrudl a pak z něho vyjelo prudec:

"Já nejsem voják!"

"Cože?" řekl major Weiss.

"Já nejsem voják", opakoval Benda pomaleji.

"Kdy ste se narodil?"

"Dvacátýho druhýho března dvacet čtyři."

"Tak ste podle vyhlášky pana předsedy Národního výboru mobilisován."

"Já ji nečet."

"Ale já vám to povídám. Odevzdejte, prosím zbraň."

Benda se nehýbal.

"Odevzdáte? Dávám vám poslední lhůtu. Jinak to budu nucen považovat za vzpouru."

* * *

"Nuže?", řekl. Nechtěl jsem věřit vlastním uším, ale on to opravdu řekl. Nuže. Asi se mu v hlavě vynořil nějaký román z těch, co přelouskal za války, když byl zaměstnán v městské knihovně. Podíval jsem se na Bendu. Zlomilo ho to. Stál s naditou zadnicí v kalhotách a s tou idiotskou hasičskou helmou na hlavě, která měla stříbrný šev uprostřed. Bylo mi ho líto. Pozoroval jsem ho a byl bych mu rád nějak pomohl, kdybych mohl. Napadlo mě se vzbouřit. Ale jen na okamžik. Měli jsme zbraně v ruce a oni neměli nic. Klidně bysme se dostali ven. Ale hned jsem to pustil z hlavy. Za pár dní bude po všem a ještě by nás soudili pro vzpouru a seděli bysme k vůli tomu bůhví kolik let. Nedalo se nic dělat. Benda sundal pomalu šňůru s handgranáty a položil ji na stůl před školníka. Potom stál s ramene řemen automatu a položil automat na handgranáty.

"Dobře. Vidím, že ste si uvědomil, co je vaše povinnost", řekl major Weiss.

"A nemyslete si, že nevíme, co děláme. Zbraně budou rozděleny zkušeným a vycvičeným vojákům."

Benda odstoupil. Postavil jsem se na jeho místo před školníka. Major Weiss vzal opatrně do ruky Bendův automat a řekl školníkovi:

"Prosím, pane četaři, pište. Jeden lehký ruční kulomet, věnoval pan, pan — jak se jmenujete."

"Automat", řekl jsem bezvýrazně a bleskurychle.

"Cože?" řekl major Weiss.

"To je automat."

"Ano?"

"Ne lehký ruční kulomet."

Shodil jsem ho. Díval se na mě konsternován a trochu mu zčervenaly tváře u nosu. "To je automat, ne lehký kulomet", opakoval jsem s ochotou.

"Ano. Já vím, pane Smířický. Nemusíte mě poučovat", řekl nepřijemně, aby se zachránil. Řekl jsem:

"Já myslel, že to nevíte." V té chvíli jsem byl schopen každé drzosti. Major Weiss zbledl vztekem, ale měl dost rozumu, aby se nehádal dál. Otočil se ke školníkovi a pokračoval:

"Pište! Jeden automat, věnuje pan — jak se jmenujete?"

"Benda", řekl Benda.

"Pan Benda."

Školník psal. Když psal automat, bylo vidět, že mu zadržává pero. Slyšel to asi poprvé. Kromě automatů na bombóny ovšem. A ty už šest let nebyly v provozu.

"Dále šest ručních granátů držadlových", pokračoval major Weiss. Poručík vzal granáty a Bendův automat a odnesl to. Položil jsem před školníka svůj automat a vytáhl jsem

z kapes zásobníky. Případal jsem se trochu jako zloděj, ale byla to legrace. Tak jsme byli odzbrojeni. A ani jsme si nevystřelili.

* * *

Z Kostelce odjíždějí spojenečtí zajatci.

"Hallo", řekl jsem.

"Hallo, Danny", řekl Siddell.

"Kde je seržant?", zeptal jsem se.

"Už na nádraží", řekl Siddell.

Sedl jsem si. "Tak vy jedete domů", řekl jsem.

"Yes", řekl Siddell.

"To jste rádi, že?"

"Sure. Po pěti letech", řekl Siddell.

* * *

"I'll go with you", řekl jsem.

Ulice byla ve stínu a lidé byli většinou u oběda. Od nádraží se ozval zpěv a blížil se a pak kolem Granady vpochodovala kolona Rusáků v uválených uniformách a zpívali. — Měli zase prsa popíchaná metály a automaty na zádech a řvali zvláštní píseň. V ní bylo to, co ráno v tom průvodu bryček. Jejich hlasy zněly plně, divoce a živelně a mně se v té chvíli po něčem hrozně, hrozně zastesklo, nevěděl jsem po čem, po životě snad, čert ví, nebo po Ireně, po životě nějak jiném, než byl tenhle, a já se zastavil, úplně očarováný tím vojákým ívaním, a cívěl jsem na jejich zasvěceně pochodující řady a na huby, které se rytmicky otvíraly a zavíraly a z nichž to vycházelo. Ulice se tím rozléhala, bylo by to krásné a slablo to, slablo to, až to zmizelo.

"They look wild", řekl Siddell.

"They do", řekl jsem.

"Tell me, Danny", řekl Siddell. "Jste rád, že tu jsou Rusové, nebo byste měl radši Angličany?"

"To víte, že bych měl radši Angličany", řekl jsem, ale najednou jsem

nevěděl, jak byl Bůh nade mnou, najednou jsem nevěděl. "Ale oni jsou tu. To se nedá změnit", řekl jsem.

"I guess you're right. It can't be changed", řekl Siddell.

Vešli jsme do nádražní budovy na perón. Tam stály řady Angličanů a Francouzů a čekaly na vlak. Šli jsme ke skupince Angličanů. Děda seržant šmájdal kolem nich a rozhlížel se. Jak mě spatřil, hned se rozšklebil a zasalutoval.

"Well", řekl jsem. "Tak jedete domů. Po pěti letech."

"Yes, sir", řekl seržant.

"That's nice", řekl jsem. "Doufám, že jste tu byli spokojeni."

"Yes, sir. A děkuju vám velice za všechno, co jste pro chlapce udělal."

"Oh, never mind", řekl jsem . . . Za chvíli se na mě zubili z okna.

Stál jsem pod vagónem a rozhlížel jsem se.

"Až přijedete do Anglie", zavolal na mě Siddell, "nezapomeňte přijet do Liverpoolu."

"A do West Endu!" zařval seržant.

"I won't", řekl jsem. Všechno to byla fraška. Vlak pomalu polykal přívaly uniform a výpravčí v červené čepici zapískal. Hnuli se. — "Farewell", řekl jsem oknům a stiskl jsem několik rukou, které se ke mně vztáhly.

"Good bye, Danny!" slyšel jsem volat hlasy, ale dobře jsem neviděl, protože se mi do očí naplavily slzy.

JAKO Z ČAPKOVÝCH MLOKŮ V skandinávských zemích lidé krouží hlavou nad tajemnými podmořskými výbuchy u pobřeží sovětského Lotyšska a Estonska. Seismografy ve Švédsku zaznamenaly první takový výbuch v březnu a později celou řadu dalších, jež prý stále pokračují.

NOVÝ ČESKÝ ČLOVĚK

Ivan Zvěřina

Potkal jsem ho nedávno na československém stánku na newyorském veletrhu. Bylo jich tam vlastně mnoho, rozhodně víc než třeba Arabů na egyptském stánku nebo Rakušanů a Španělů. Bylo to v předvečer zahájení veletrhu a dovarnou se ozývalo volání: "Dej mi to kladivo, takhle skříň nahore nedrží", nebo "Já bych ty Hradčany dal víc dozadu. Mělo by to pořad efekt stovčejší Prahy, ale získali bychom víc místa na ten textil, co?"

Pro mne to byl zvláštní zážitek a zaposlouchal jsem se. "Máš deset centů na kafe? Sakra, já bych si dal něco ostřejšího." — "S tím počkej, až to dáme dohromady. Tu máš desetník . . ." Pro ně New York a Coliseum nebyly patrně nic mimořádného. Byl veletrh v Damasku, pak ve Frankfurtu a Lipsku, no a teď je v New Yorku.

Nový člověk, produkt nového režimu, posledních jedenácti let. Zamyslel jsem se, Snad ani ne tak nový, jako pozmeněný, jiný. Jiný než já. Ideologii nebylo ani vidět, ani slyšet. Byla-li nějaká, nepromikala na povrch, neprovokovala, nesměla provokovat. Na stánku samém nebylo po nějaké pravověrnosti k pětičipé hvězdě ani stopy, nesmělo být. Když si člověk nelámal jazyk na takových zkratkách, jako třeba Koošpol, mohl to být zrovna tak stánek Republiky Československé z doby mezi dvěma světovými válkami. A ten nový český člověk navenek vlastně taky. Byl to především odborník, věděl co dělá, machr. Svým způsobem pokračoval v tradici těch, kteří před více než dvaceti lety, za konsulování Zdeňka Němečka v Senegálsku, otevírali trhy černé Afriky československé-

mu sklu, Baťově obuvi a pneumatikám.

Jak rád bych se s ním dal do řeči, zeptal se ho, co si myslí, jak se dívá na věci. O týden později dával vedoucí československé veletržní delegace, pan Špička, recepty. Dostal jsem pozvánku jako zástupce novinařského podniku, pro který v New Yorku už řadu let pracuji. A jakou pozvánku! Velký znak republiky, krásné kufříčky písmen, jen zarámovat. Savoy Plaza, šest hodin. Pan Špička bez choti, pan obchodní atašé s chotí, budou počtění, dostavíte-li se. Nevím, zda opravdu byli, ale byli příjemní, vřídni. Když jsem se představil, dokonce později po dvou slivovicích a několika pražských párcích s plzeňským je oslovil česky, zůstali stále tím, co se od nich očekává: především horlivými prodáváči. Byl jsem pro ně jedním z mnoha Američanů nebo starousedlíků-obchodníků, kteří napomínali pana obchodního atašé, že plzeňské je sice dobré, nálepky na lahvičce se však v ledu rozmočí a sklouznou, a to, pane, nemá být. Cheete-li to tedy prodávat, musíte je přilepit tak, aby držely. Ano, byl jsem pro ně jeden z těch, kteří se ptali na novou Škodovku, kolik má koní, kolik stojí, jak bude konkurovat připravovaným malým vozům z Detroitu.

Pan Špička a jeho kolegové chrlili ze sebe statistiky, chválili do nebe dobrou angličtinou a němčinou, která jim zbyla od dřívějšíka, a plynou rouštinou, jež se jim stala druhou mateřštinou. Noví lidé, jiní lidé?

Stál jsem opodál a naslouchal jejich hovorů se sovětským delegátem u Spojených národů. V jejich postoji

k němu nebylo stopy po patolizalství nebo poklonkování. Mluvíli jako rovný s rovným, sebevědomí machři. Věděli, že Sověty v mnohém technickém oboru a v životní úrovni se snaží dohonit Ameriku, ale dosud nepřehonily Československo? Vypadalo to tak.

Chtěl jsem si vzít jednoho z nich stranou a zeptat se: Tak co, pane, jakpak je doma? Zaváhal jsem. Tito lidé mi to nemohou říci. Nemůžeš se jich zeptat. Porušil bys pravidla hry. Ano, tak je to, hra.

Jelinkova vizovická byla moc dobrá. Zdála se trochu tmaší, než ta, na kterou se pamatují. Ale to bylo asi tím osvětlením.

Jedna z chotí některého člena veletržní delegace, jedna z nových českých žen, pro něž ten večer byl vrcholem newyorského zájezdu, přihlídkou československé módní slátniny, se zavěšila do svého muže a zašeptala mu: "Myslíš, Pepo, že se ten večírek povedl?"

Drahá pamí, ovšem že se povedl. Whisky chutná stejně od vás, jako od zástupců Společného evropského trhu, kteří pořádají recepty ve vedlejším hotelu. Místo vašich párek Holanďani podávají eidamský sýr a Francouzi štrasburskou hušť paštilku. Američani s vámi jednájí jako s každým jiným národem, který něco dobrého prodává, a vy jste se naučili prodávat jako ti ostatní. Dovolte, abych vám k tomu blahopřál, protože vám to trvalo dlouho. Ale řekněte mi, prosím vás, jak je u nás doma. Ne, neříkejte mi nic, nemůžete mi nic říci, zrovna jako mi nemohla nic říci ta česká paní, kterou jsem loni potkal ve výtahu ve Spojených národech a která se mne ptala hroznou angličtinou, kde je šatna.

Jste noví, jste jiní než já, tvrdí. Máte však také srdce, jste opravdu lidé? Nevím, nemohl jsem se o tom přesvědčit. V tom celém chumlu, mezi všemi těmi párký, po nichž lidé nakonec už klapají, v tom ho-

hatém zmatení jazyků v Savoy Plaza jsem se cítil zcela sám. Rozuměl jsem každému slovu, hned jsem na vás poznal nepochybně pražský střih, vycpaná ramena, proštipnutý pas, široké kalhoty, fazonu účesu, to všechno, co i já jsem kdysi nosil jako visítka. A přece jsem byl sám, nikde neproskočila jedna jediná jiskřerka poznání, tepla, porozumění.

Ríkám si, člověče, co taďy děláš? Buď' oni sem nepatří nebo ty. Vybíral jsem si z šatny klobouk a šel dolů po Páté Avenue. Bylo mi smutno. Co sis vlastně od toho večera sliboval? Myslíš sis, že tě budou vítat, potřásat ti pravici jako dlouhou nezvěstnému bratra? Copak nevíš, že by to bylo totéž, kdybys zítra navštívil Prahu? Ale ano, ro-

diče a nejbližší příbuzní by tě zvlíbali, ale přátelé, kteří tě neviděli deset let, co oni? Ovšem, byl bys pro ně senzaci první týden nebo dva. A co potom? Senzace by se stala všední věcí každodenního poznávání rozdílů. Nerozuměli byste si, právě tak, jako sis nerozuměl s novým českým člověkem v Savoy Plaza. Ale, odporoval jsem, přece Španěle na výstavišti . . . Viděl jsem na vlastní oči, jak dnešní Španěle, produkt Francova režimu, se bratříčkovali s exulanty, které sem přivádla před dvaceti lety nenávisť, zrozená v strašné občanské válce. Dnes je jejich vztah normální, lidsky teplý. Mluvili jen o tom, jak je u nich doma. Ano, po dvaceti letech se snad odpouští a zapomíná. U nás, po deseti, ani na jedné straně ještě ne.

vit CSR ani s Cedokem. Jistě každý exulant, alespoň dokud nepřejde do emigrace, nese nějaký kříž. Ale to přece není na politickém exilu důležité! Osudy politických uprchlíků — jednotlivců i celku — jsou příznakem doby a svědectvím o stavu světa, na kterém žijeme, ale nejsou důležitým činitelem ve vývoji, který vytváří politickou budoucnost porobených národů.

Napadá mě dokonce v této souvislosti, že nést kříž je významným prvkem v pojetí, které vytvořilo celou jednu civilizaci. Neříkám, že v dnešním světě je mučednictví nezbytné pro osvlňování vývoje. Ani netvrdím, že individuální osudy exulantů jsou irrelevantní pro celkový vývoj. Ale myslím si, že by neměly deformovat uprchlíkovou přemýšlení o světové situaci či jeho úsilí v oblasti protikomunistické činnosti.

Zajisté, takové přemýšlení a úsilí jsou jen prostředky a cílem je nový úděl, jehož součástí musí být hmotné zabezpečení včetně social security a jehož jinou součástí musí být svoboda pro politiky pít se po štěstí pro sebe i pro jiné. Ale i když budou, nezaručí to ještě bezpečnost před pádem "na smetišť dějin".

Toto smetišť je zřejmě noční můrou některých uprchlíků. Ale myslím si, že se mýlí, domnívají-li se, že můru způsobují sputnikovské výkony a úspěchy té či oné strany, nebo že musí nezbytně zmizet s osvozením.

Je skutečně na smetišť dějin uprchlík, který, bez vlastní viny, nemůže udělat kariéru ve svém oboru? Nebo politik, který zemřel v exilu? Nebo zemědělec, jemuž združstevnění půdy? Nebo bývalý obchodník, kterého vyhodili z bytu na Vinohradech? Ano nebo ne, to záleží na tom, zda také pozbyl podílůnictví na věčných hodnotách, které se na smetišť dějin nedostanou, protože jsou nad nimi. A které jsou i nad společnostmi, národy a civilizacemi, jejichž stagnace (pokud nerozkvétají) nebo porážky a zániku (pokud nezvítězí) se nemusí účastnit, kdo se drží oněch hodnot.

J. Mach

Vážná redakce, Váš "Zápisník" mě velice zaujal svými správnými posudky z naší vlasti a svojí touhou po pravdivosti. Jsem teprve jeden rok v emigraci a mám ještě čtení toho, jak to u nás bylo a jak se myslelo.

Nyní dovoďte abych se vyjádřil k článku

TŘI ABSTRAKCE

Vážná redakce: Setkávám se občas se starším uprchlíkem, který má nejistý příjem, nepochybně jen mizivé úspory a který nemá žádné starobní pojištění. Mou reakcí na jeho neradostnou existenční vyhlídki je smutek z toho, že takto (bez social security pro každého) ještě věci v Americe chodí, upřímný soucit a mámlí k němu osobní poměr, alespoň v duchu otázka — obyčejně odpovědná záporně — mohu-li mu nějak pomoci. Ale nevzdychám přitom nad osudem našeho exilu a bezvýhodnosti emigrace; měl bych stejné pocity o Američanovi v takové situaci a vím, že starý uprchlík by na tom možná byl existenčně mnohem hůře, kdyby byl zůstal doma, i se vši social security v dnešním Československu. Tím spíše ovšem, jde-li o politika či jiného veřejného činitele, leda že by byl přestoupil ke komunistické Nové třídě.

Jde-li o politika, napadne mě někdy otázka, zda nemá nějakou míru spoluviny na tom, že existuje třetí československý exil, a zda si tedy nezasloužil svou dnešní neradostnou existenční situaci. Odpověď na první polovinu otázky neznám, protože nebyla ještě zjištěna žádným oprávněným soudcem. Na pouhém podezření

nechci stavět a ostatně věřím, že většina našich politiků, kteří jsou dnes v exilu, pracovala proti komunismu, jak nejlépe dovedla. Ze nedovedla dobře, je věc, která svědčí o jejich schopnostech (a trochu i o mně jako o voliči), ale která netvoří skutkovou podstatu trestného činu. Odsouzení k bezútešnému stáří, které vynesl vývoj, je rozhodně kruté.

O politicích vykořeněných z politické kariéry tolik slov, protože mají menší předpoklady zlepšit si existenční vyhlídki než na příklad vykojení hudebníci, hajní nebo truhláři. Zaslouhují-li si proto větších sympatií, je zase otázka, na kterou hledám odpověď lidskou, nikoli jen exulantskou.

Mít stáří bez social security a snad i zemřít, aniž se člověku splní životní ambice a sny, jež jsou v případě politických uprchlíků spojeny s návratem domů, je jistě krutým osudem. Exil je krutý — nebo alespoň těžký — i z četných jiných důvodů. Mě na příklad nejvíce trápí, že nemohu ani oklikou nic poslat domů bez rizika, že se příbuzní dostanou na nebezpečný seznam příjemců záilek ze Západu. Mrzí mě, že nemohu navští-

“Právo mlčet”: Pokud jde o titul článku, souhlasím s mlčením tam, kde je jistě lepší než bezúčelné povídání a diskuze, jak to mělo být a jak nemělo, a jestli agrárníci v tom či onom měli pravdu, či zda v roce 48 byla vše vina prezidenta Beneše a podobně. Práva mluvit by pak měl využívat ten, kdo chce a může říci něco nového, pravdě přispívajícího a hlavně ten, kdo chce pomoci řešení dané situace bez zřetele na to, bude-li jednou za to odměněn, či ne.

Nechtějme od každého, aby mluvil. Mnoho lidí bez mluvením udělá pro více, než deset s mnoha řečmi. Ten, kdo bude cítit vnitřní potřebu něco vyjádřit, navrhne, kdo bude řeckněm osvícenou spásnou myšlenkou — “Co dělat? — “Jak pokračovat?” — “Jak se připravit?” — ten se projeví i bez pobízení. Mezi těmito lidmi pak objevíme několik schopných jedinců, kteří budou vyjadřovat naše potřeby, formulovat naše názory a vést nás emigrantský život správným směrem. Odhalme je, pozorujme je a poznávejme je! Jsou mezi námi, o tom není pochyb, jen umět naslouchat a rozlišovat. Rozlišovat mezi pravdou a prázdným mlácením slámy. Potom budeme moci s jistotou říci: “To je ten správný směr — to je ten kompas, jenž nás povede k cíli.” Nepodceňujme se ani nepřeceňujme — skromnost, ale ne malost. Lidé, a zvláště mladších lidí, kteří budou mít zkušenosti v západním světě, ať již v kterémkoliv oboru vědním, kulturním neb společenském, bude obzvláště zapotřebí. Musí to být ale lidé s jasným světovým názorem, pevným postojem, dobrou připraveností a určitou dávkou sebevědomí. Snažme se toto docílit mezi sebou, dát žirnou půdu pro růst těchto lidí, a uděláme pro naši věc to, co bude jednou velkou pomocí. Pomůžeme sobě i národu u nás doma. Když to nebudete vy, ať jsou to vaše děti, které jednou budou tvořit a spolubudovat novou zemi, a doufejme i lepší společenský řád.

Mnoho zdraví Váš

Jan Drsný

NOC VE VĚZENÍ Za svého pobytu v Izraeli mladý polský a literární avantgardista Marek Hlasko okusil i žaláře. Dostal se do rvačky v hospodě, popálil nějaké děvče cigarety a vynadal hospodskému. Výsledek: noc ve vězení a nepříznivé komentáře tisku. Nebylo to po prvé, co se boulivák Hlasko dostal takto na stránky mezinárodního tisku během svého pu-

tování po západní Evropě a Středním východě. Je škoda, že nadaný literát, jehož dospívání v bídě a ohlupování komunistickým režimem dalo podnět k svěhlavě ironizujícím povídkám a novelám, najednou ve svobodném světě jakoby ztratil půdu pod nohama, životní rovnováhu, cíl. Pravda, generace mladých bouliváků v západní Evropě, k níž se Hlasko ideově hlásil, je taky nekonvenční. Hlasko si však počíná jakoby opravdu nevěděli, co chce. Poslední zprávy naznačují, že se z Izraele vrátí do Polska. Před mnoha měsíci, v často citovaném rozhovoru s pařížským deníkem Hlasko prohlásil, že spisovatel bez vlasti nemůže tvořit. Chce to svým návratem potvrdit? Chce dokázat platnost tvrzení, že jen v materiálním nedostaku a v prostředí, jehož obzor je uměle přistřižen, může umělec tvořit?

—z—

SETKÁNÍ V letech dvacátých mival jsem v Klárově ústavě slepých na Malé Straně pravidelné “kulturní besídky”. Vykládá jsem stěžejní díla velkých spisovatelů a předčítal z nich úryvky. Dvacetpět let později jsem stál na rohu Jindřišské ulice a Václavského náměstí a čekal na tramvaj. Tu jsem upozoroval, že v hloučce čekajících stojí žena středního věku, s prosedivými skráněmi, s bílou sepeckou holí, zaváženou na předloktí. Její tvář se mi zdála povědomá. Zaměřil jsem k ní, ale vtom již se žena na mne obrátila s otázkou: “Prosím vás, která tramvaj teď přijíždí? Čekám na čtrnáctku.” “Také já na ní čekám,” řekl jsem slepé ženě, “ale toto je šestka.” “Ach, to jste vy, pane učiteli? To mám radost, že se s vámi po tolika letech setkávám!”

Byl jsem překvapen. Poznat někoho po pětadvaceti letech na první ráz pouze po hlasě! Ano, teď si vzpomínám. Byla to růžlovec dívka, veselá a živá. Vyúčila se v ústavě řemeslu a když odcházela, požádala mne, jak to dělali i jiní chovanci, aby se směla na mne “podívat”. Stihlymi prsty rychle a jemně se dotýkala mé tváře a dlaní přejížděla hlavu. Když se “vynadívala”, řekla: “Teď” vás nikdy nezapomenu.”

Tramvaj dlouho nejela a tak jsem se s ní dal do hovoru o tom, co dělá, jak si žije, a podobně. Pojednou mne přerušila ostýchavou otázkou: “Směla bych se na vás podívat?” Šňal jsem klobouk a řekl: “Podívejte se.”

Kolenjdoucí se zastavovali a přihlíželi nezvyklému divadlu, jak slepá žena hbitými prsty “se dívá”. Pak pravila: “Změnil jste se,” (nechtěla asi říci po pravdě zestrárl), “ale hlas máte týž. Poznala bych vás mezi tisíci lidmi.”

Tak mi napadlo: zdaleka nechodíme jak slepí a hluchí kolem sebe, ačkoli máme zrak i sluch! Nevidíme a neslyšíme druhých a neznáme ani lidi, s nimiž se denně stýkáme. Myslíme si, že je známe, zatím co jejich pravá tvář nám zůstává zastřena. Potřebovali bychom onen zvláštní jennocit, abychom dovedli šetrně a nevtíravě pohledět hlouběji do duše druhého. Vnější rysy dovedou klamat, oko i hlas umějí lhat, ale za nimi je cosi, co je pravé a pravdivé. Měli bychom pak více porozumění jeden pro druhého, dovedli bychom více cítit jeden s druhým a znali bychom navzájem svoje pravé pohnutky. A především bychom ztratili právo druhé odsuzovat, když by ti druhí znali, že jsme právě tak křehcí a vinami obtíženi jako oni. Snad bychom se víc styděli jeden před druhým a stali bychom se pokornějšími. A snad bychom i pocítili potřebu navzájem si pomáhat.

Přál bych si mít schopnost slepců, ale přenesenou na duchovní smysly. Dovedl bych pak poznat v hlasu a rysech každého člověka hlas a podobu boží.

Přemysl Pišter.

AŽ ZA HROB Odejde-li velký a celým světem uznávaný státník, diplomatický protokol vyžaduje formální pietu a slušnost i tam, kde ho dříve považovali za svého úhlavního nepřítel. Sověty se držely protokolu, když zemřel John Foster Dulles. Oznámení v moskevském tisku a rozhlase bylo stručné, ale slušné. Mikojan se druhého dne na diplomatické recepci dokonce o Dullesovi vyslovil jako o “velkém státníku”. Moskevský rozhlas jej označil za “vynikající vůdčí osobnost americké politiky”. Andrej Gromyko přiletěl do Washingtonu na státní pohřeb. Jen v Praze a východním Berlíně využili této příležitosti k tomu, aby mrtvého ještě jednou zhanobili. Jen v těchto dvou městech si dovoluili porušit protokol a lidskou slušnost tisíckrát opakovaným tvrzením, že Dulles “pokračoval v tradici Hitlerovy útočné politiky”. Výsledek ženevské konference, které se Dulles už nemohl zúčastnit, ukáže prý, zda tato tradice konečně vymřela.

UNIVERSUM PRESS COMPANY

15 Vandewater Street

New York 38, N. Y.

TEL. WO 2-1138

Právě jste dočetli časopis, který graficky upravila a vytiskla česká tiskárna. — Tiskneme tiskopisy všeho druhu — časopisy, pamflety, brožurky, brožované i vázané knihy a veškeré tiskopisy obchodní. Zaručujeme prvotřídní provedení i rychlé dodání.

ZÁPISNÍK 1959

c/o UNIVERSUM PRESS CO.
15 Vandewater Street,
NEW YORK 38, N. Y. — USA

Return postage guaranteed

GOOD MUSIC DISTRIBUTORS INC.

339 East 75th Street, New York 21, New York

Taneční hudba — populární písně — lidové písně
české — moravské — slovenské na dlouhohrajících
high fidelity APON gramofonových deskách.